

veszi az online osztályozási rendszer megvalósításához szükséges fejlesztéseket.

(Autoref.)

96/361

CORTHOUS, Jan – PHILIPS, Richard: SGML: a librarian's perception = *El.Libr.* 14.vol. 1996. 2.no. 101-110.p. Bibliogr.

Az SGML (Standard Generalised Markup Language) könyvtárosi nézőpontból

Elektronikus publikáció; Szabvány; Tipográfiai szerkesztés

Az SGML (Standard Generalised Markup Language) nemzetközi szabvány (ISO 8879) meghatározza az elektronikus dokumentumok logikai szerkezetét, függetlenül az alkalmazás módjától. A cikk nem magát a szabványt tárgyalja, hanem segítséget kíván nyújtani az SGML bevezetését tervező könyvtárak számára, legyen szó akár új termékekről, akár a nyelvnek már meglévő szolgáltatásokba való beépítéséről. Ismerteti a belga VUBIS-Antwerpen Library Network tapasztalatait. E hálózat szabványként alkalmazza az SGML-t a bibliográfiai adatok megjelenítésére és kezelésére (online katalógus, dokumentumrendelés, online tartalomjegyzék, témafigyelés, WWW-dokumentumok). Az elektronikus publikálás és információterjesztés terjedésével az SGML kulcsfontosságú szabvánnyá válik az elektronikus könyvtárak számára. A TEI, az ELSA, a DECOMATE és az ELVYN nevű projektek, amelyek egytől egyig teljes szövegű elektronikus dokumentumok elérésére, kezelésére és szolgáltatására összpontosítanak, szintén az SGML-t alkalmazzák.

(Autoref. alapján)

Lásd még 395, 462

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak

96/362

LABRIGA, Petra: Die Britische Nationalbibliothek auf dem Weg zur elektronischen Bibliothek. Das Programm „Initiatives for Access“ der British Library = *Bibliotheksdiens.* 30.Jg. 1996. 6.no. 1035-1043.p.

A brit nemzeti könyvtár az elektronikus könyvtárrá válás útján. A British Library programja az elérhetőség javítására

Alakfelismerés; Különgyűjtemény -szabadalmi; Nemzeti könyvtár; Régi és ritka könyvek; Számítógépesítés; Szolgáltatások

A British Library-t 1972-ben alapították különböző gyűjteményekből. Állománya jóval régebbi, 250 éve gyarapszik. Két székhelye van, Londonban és Yorkshire-ben (az utóbbi a Dokumentumszolgáltató Központ, a BLDSC székhelye).

A British Library (BL) már megtette az első lépéseket az elektronikus, digitális könyvtár létrehozása felé. Használóinak fele távoli használó, akik az online katalógust, az elektronikus dokumentumrendelést és dokumentumszolgáltatást (napi 22 ezer dokumentum), a szabadalmakat, a régi, értékes kéziratokat veszik igénybe az Interneten vagy CD-ROM-on.

E szolgáltatások az Initiatives for Access program keretében valósulnak meg. E program fő pontjai a könyvtárak hagyományos szerepével összhangban: a beszerzés, az állományvédelem és a hozzáférhetővé tétel. A program kezdeményezéseit a Strategic Objectives for the Year 2000 elnevezésű program fogalmazza meg

konkrétan 17 alprogram keretében. Néhány ezek közül:

a) Portico – Ez a British Library WWW-szervere, amely a könyvtár összes szolgáltatására vonatkozó tudnivalókat tartalmazza és teszi a nap minden szakában naprakészen hozzáférhetővé. Két év alatt több mint 1,5 millióan „látogatták meg”. A szerver hangot és grafikát is kezel, interaktív. A Portico egyben az Initiatives... egyéb programjairól szóló információk fő forrása is.

b) Bibliofil értékek hozzáférhetővé tétele – Erre egy példa: egy rossz állapotban lévő 11. századi kéziratot lefényképeztek, elektronikus faksimilét állítottak elő, majd az Interneten és CD-ROM-on előfizetők rendelkezésére bocsátották. Hasonló kezdeményezések: régi mikrofilmek és ősnymtatványok digitalizálása, analóg hangfelvételek átvitele digitális hordozóra a Nemzeti Hangarchívum számára, oktatási multimédia-anyagok előállítás.

c) Szolgáltató nagyüzem – A BL hálózati online katalógusát az utóbbi két évben bocsátotta az egyetemek és kutatóintézetek rendelkezésére. – A BL DSC ipari méretekben végzi az információszolgáltatást, napi 15 ezer megrendelés érkezik hozzá. Automatikus eljárással (Automatch System) már 24 órán belül képes szolgáltatni a hálózaton érkező megrendelésekre. – A BL szabadalmi gyűjteménye valószínűleg a legnagyobb a világon, évente 600 ezer kérést fogad. Az 1,8 millió állományt 5500 CD-ROM-on tárolják, 30%-át (1996 szeptemberétől 60%-át) automatikusan tudják előkeresni és kinyomtatni. 1996 végétől tervezik a 24 órás, faxszerveren történő szolgáltatás bevezetését. – A 2000. évi szóló stratégiai terv értelmében a témafigyelést cikkmásolat-szolgáltatással egészítik ki, főként a kutatás és az ipar információellátása érdekében. Service 21 és DISCOVERY néven Németország, Franciaország és Spanyolország számára új szolgáltatást indítanak: 20 ezer folyóirat feldolgozását követően Inside Science és Inside Social Science and Humanities címmel előbb havi CD-ROM-on, majd folyamatosan frissített online adatbázisként fognak bibliográfiai adatokat és teljes szövegeket szolgáltatni (az utóbbit két órán belül faxon).

A BL elektronikus szolgáltatásainak korlátot szabnak a brit szerzői jogi megkötések, általánosan érvényes európai szerzői jogi rendelkezések pedig még nem jöttek létre. (A brit előírások szerint pl. a faxon modemre küldött másolatot a

használó nem nézheti meg a képernyőn, hanem azonnal papírra kell nyomtatnia.)

A BL igyekszik jó kapcsolatot tartani a kiadókcal, pl. az elektronikus cikkmásolat-szolgáltatás realizálásának tesztelése érdekében. (Ötven folyóiratot szkenneltek, indexeltek és tároltak kísérletképpen. A dokumentumokat öt másodperc alatt megtalálták és kinyomtatták. Az eredmény kielégítő, problémát a tömörítés és a szürke árnyalatai okoztak.)

A British Library 1911 óta részesül kötelesempéldányokban. Más kötelesempéldány-jogú könyvtárakkal együtt azt indítványozta, hogy a vonatkozó jogszabály terjedjen ki a nem nyomtatott dokumentumokra is.

(Hegyközi Ilona)

96/363

STEINKE, Kathrin: Die Deutsche Bibliothek als Datenlieferant = Dial.Bibl. 8.Jg. 1996. 2.no. 7-10.p.

A Deutsche Bibliothek bibliográfiai adatszolgáltatása

Nemzeti bibliográfia; Nemzeti könyvtár; Központi szolgáltatások

A Deutsche Bibliothek (Frankfurt am Main) Németország központi megőrző könyvtára és nemzeti könyvtári centruma. Ebben a funkciójában együttműködik vele a Deutsche Bücherei (Lipcse) és a Deutsche Musikarchiv (Berlin). Megőrzési és bibliográfiai feltárási kötelezettsége a következő területekre terjed ki:

– A Németországban megjelent kiadványok és hanghordozók (1913-)

– Külföldön megjelent német nyelvű kiadványok (1913-)

– Német művek külföldön megjelent fordításai (1941-)

– Külföldön, idegen nyelven megjelent német vonatkozású művek (Germanica, 1941-)

– Német emigránsok művei (1933-1945).

A könyvtár megőrzési és bibliográfiai tevékenységét az NSZK-ban működő kiadók 2 kötelesempéldányára, az osztrák és svájci kiadók önkéntesen küldött mintapéldányára alapozza. A művek bibliográfiai feltárását és szakozását a frankfurti és a lipcsei könyvtár közösen végzi a

német bibliográfiai leírási szabályzat (RAK) illetve tárgyszavazási szabályzat (RSWK) alapján.

A nemzeti bibliográfia a következő jegyzékek sorában jelenik meg:

– Heti jegyzékek. A sorozat: Könyvkereskedelmi forgalomban hozzáférhető könyvek, folyóiratok, irodalmi művek hanghordozón, AV-dokumentumok. – B sorozat: A könyvkereskedelmen kívül megjelent hasonló dokumentumtípusok. – C sorozat: Térképek. – N sorozat: előzetes tudósítás könyvekről és folyóiratokról.

– Féléves jegyzék: Kumulált címjegyzék a heti jegyzékek anyagáról.

– Ötéves jegyzék: 10 féléves jegyzék kumulációja.

– Germanica és fordítások: Németországról szóló idegen nyelvű művek és német művek fordításai.

– Disszertációk.

– Kották és zenei vonatkozású irodalom

– Zenei hanghordozó dokumentumok.

– A bibliográfiák bibliográfiája.

A bibliográfiai szolgáltatások árának megállapításánál abból indultak ki, hogy a bibliográfiai adatok elemi feltárása (a bibliográfiai leírások és a szakjelzetek készítése a nemzeti bibliográfia számára) a nemzeti könyvtár törvényben előírt kötelessége, a szolgáltatásnak ez a része tehát ingyenes. Az ehhez járuló többletfeladatokkal járó többletköltségeket kell a megrendelőknek megfizetniük.

(Katsányi Sándor)

96/364

DOBRYNINA, N.E.: Prosvetitel'skaâ funkciâ nacional'noj biblioteki: den' segodnašnj = Bibliotekoved. 1995. 6.no. 14-18.p.

A nemzeti könyvtár közművelődési funkciója napjainkban

Ajánló bibliográfia; Közművelődés; Nemzeti könyvtár

A számítógépesítéssel, az információhoz való szabad hozzáférés lehetővé válásával nem szűnik meg a könyvtárak közművelődési funkciója, sőt: még szükségesebbé, felelősségteljesebbé válik.

A könyvtár információs funkciójának lényege a dokumentumokról szóló információ minél telje-

sebb rögzítése és közvetítése mindazok számára, akiknek szükségük van erre az információra. Ez a funkció tehát a létező olvasói szükségletek kielégítésére irányul. Ezzel szemben a közművelődési funkció lényege az ismeretek terjesztése, célja pedig az olvasói igények felkeltése és alakítása. E felfogás ellenzői többek között azzal érvelnek, hogy a dolog nagyon hasonlít a rossz emléké „olvasásirányításra”. A cikk szerzője szerint – bár elismeri, hogy a közművelődési funkció csírájában magában hordozza a nevelés elemeit – nem lehet egyenlőségjelet tenni a közművelődési és a nevelő szerep közé, az utóbbi ugyanis mindig konkrét – ideológiákból következő – személyiségjegyek kialakítására irányul.

A politikai szituáció megváltozásával a közművelődési funkció is kiszabadul az egyoldalú nevelő szerep nyomása alól, és egyre inkább az önnevelés eszköze lesz.

A nemzeti könyvtár használója általában konkrét szakmai igényekkel jelentkezik, ez azonban nem zárja ki, hogy csak közepes olvasói felkészültséggel rendelkezzenek – itt már hasznos lehet a könyvtár közművelődési munkája. E munka legfontosabb eszközei a kiállítások, könyvbemutatók, olvasókonferenciák, irodalmi estek, előadások stb. A könyvtár falain kívül a közművelődési munkát a leginkább a sajtó, a rádió, a televízió és az oktatási intézmények segítik.

Szót kell ejteni a nemzeti és a köztársasági könyvtárak ajánló bibliográfiai tevékenységéről. Hosszú története alatt az ajánló bibliográfia a különféle népművelő, felvilágosító eszmék harcának sajátos mezeje volt. A harc megnyilvánult a bibliográfia témaválasztásában, az irodalom kiválasztásában, feltárásában és értékelésében. A kép persze nem ennyire egyoldalú, voltak kiváló bibliográfusok és bibliográfák is, akik és amelyek az ajánló bibliográfiának a legjobb értelemben vett felvilágosító feladatát tudták megvalósítani. Mára az ajánló bibliográfia – hagyományos funkcióit is megőrizve – a közép- és felsőfokú képzés egyik segítőjévé vált, kiegészíti a tananyagot, és a téma iránt érdeklődőknek hasznos segédlet házi könyvtárak gyarapításához is.

Az ajánló bibliográfiának a jövőben fontos közművelődési szerepe lehet, ehhez azonban az kell, hogy a fenntartók is elismerjék a nemzeti könyvtárak közművelődési funkciójának fontosságát, és megfelelő támogatásban részesítsék.

(Rác Ágnes)

Felsőoktatási könyvtárak

96/365

PUJATS, Imants – PAVLOVSKIS, Juris: Academic networking and library technology use at the Riga Technical University = Microcomp.Inf.Manage. 12.vol. 1995. 4.no. 261-266.p.

Egyetemközi hálózatosítás Lettországban és a Rigai Műszaki Egyetem könyvtárának gépesítése

Egyetemi könyvtár -műszaki; Gépi feldolgozás könyvtárban -általában; Számítógép-hálózat

A két konferencia-előadásból összegyűrt cikk a Rigai Műszaki Egyetem (RTU) 1993-ban megindult számítógépesítését ismerteti. IBM 4381-es nagyszámítógépre alapozva először az egyetemi adminisztrációt gépesítették (hallgatói névjegyzék, oktatói névjegyzék, pénzügyek stb.) A több városra kiterjedő egyetem épületeit rádiókapcsolatra épülő Ethernet-hálózat köti össze.

Az Internethez való hozzáférés már az első évben megvalósult, a számítástechnikai fakultás számítóközpontjába telepített IBM 4381-es nagygépen, valamint a Sun szerveren keresztül – kezdetben csak e-mail és fájlok letöltése révén. A hozzáférést eredetileg csak az oktatók, valamint a kiemelkedő hallgatók számára tették lehetővé, mára azonban a használók száma megnőtt, s a Netscape-et is kiterjedten használják, ugyanakkor viszont a vonalak zsúfoltsága miatt a rendszer csigalassúvá vált.

Az Internet-használat különféle szoftverekkel történik. Az IBM nagygépen a VM/ESA operációs rendszer fut; a bérelt vonalon 19,2 Kbaud sebességgel történik az adatátvitel, az IBM Systems Network Architecture segítségével; míg a TCP/IP protokoll 2 Mbaud sebességet tesz lehetővé, rádiókapcsolaton keresztül (gyakorlatilag ez a sebesség nem több 100 Kbyte/mp-nél), a Matematikai és Számítástechnikai Intézetben létesített alközponthoz. Az IBM nagygépet használók számára hozzáférhető a telnet, az ftp, a Gopher, továbbá az e-mail. A Sun számítógépen

az Unixhoz hasonló SunOS operációs rendszer fut, s használható a Mosaic, a Netscape, a pine levelező program, a telnet, az ftp stb.

Az RTU személyzete az elmúlt években sok tapasztalatot szerzett a számítógépes hálózatok terén. Rájöttek, hogy az optikai vonalak használata nélkülözhetetlen a nagy mennyiségű adatátvitelhez, a használókat meg kell tanítani az Internet-források használatára, a CD-ROM adatbázisok jól kiegészítik az online-használatot (a könyvtár újraírható CD lemezek és többlemezes meghajtók használatát tervezi).

Az RTU tudományos könyvtárát 1862-ben alapították, s 1995 elején 2 milliós állománya volt (ebből másfél millió könyv és félmillió bekötött folyóirat). Az olvasók száma 12 ezer. 1995 januárja óta online katalógusa van, amely az ALISE nevű integrált rendszer révén érhető el.

A tudományos könyvtár számítógépesítése 1993-ban, öt személyi számítógép üzembe állításával kezdődött, de ma már 11-gépes helyi hálózatuk van, s az ALISE rendszert felhasználják az állománygyarapításban, katalogizálásban, a kölcsönzésben és a dokumentumok keresésében (egyelőre csak az új anyagot viszik gépre).

A könyvtár tervei között szerepel a fiókkönyvtárak közös számítógépes hálózatba kapcsolása, vonalkódok bevezetése a könyvek állományba vételénél és az előjegyzésben, továbbá a számítógépek kiterjedtebb felhasználása a tájékoztató munkában (pl. a CD-ROM adatbázisokban és az Interneten talált anyagok kinyomtatása).

(Mándy Gábor)

96/366

MACEVICIENE, Vida – TOLUSIS, Sigita: Library automation in the Lithuanian academic libraries = Microcomp.Inf.Manage. 12.vol. 1995. 4.no. 267-277.p.

A litván egyetemi könyvtárak automatizálása

CD-ROM; Egyetemi könyvtár; Együttműködés -nemzetközi; Gépi feldolgozás könyvtárban -általában; Számítógép-hálózat

Bár Litvániában már a nyolcvanas években kísérletek történtek a könyvtárak számítógépesí-

tésére, igazában csak az utóbbi 2-4 évben váltak az eredmények láthatóvá.

Több felsőoktatási könyvtár integrált számítógépes rendszert szerzett be. A Kaunasi Orvostudományi Akadémia könyvtára a Lett Állami Egyetemen kifejlesztett ALISE rendszert vette át. Ez UK MARC formátumban hozza létre a bibliográfiai rekordokat, lehetővé teszi az online feldolgozást, kiterjed az állománygyarapításra, katalogizálásra, könyvelésre, katalóguscédulák nyomtatására, kölcsönzésre, az előjegyzésre, illetve a dokumentumok időleges helybenhasználatára; keresni szerző, cím, kiadási év, valamint tárgykör szerint lehet. A rendszer a Novell hálózatra épül. A könyvtár tíz PC munkállomással rendelkezik. Az oktatók publikációit külön számítógépes adatbázis tárja fel, amelyet a bibliográfiai osztály gondoz. – A kaunasi Műszaki Egyetem könyvtára, valamint a kaunasi Vytautas Magnus Egyetem könyvtára gondos mérlegelés után a dán Dantek vállalat által kifejlesztett CICERO nevű, hasonlóan integrált rendszert vásárolta meg, amely UNIMARC formátumban dolgozik, van online katalógus modulja, továbbá kiterjed az állományba vételre, az olvasók nyilvántartására, a kölcsönzésre, valamint a statisztikák vezetésére. A nyilvántartásba vétel, az olvasói nyilvántartás és a kölcsönzés vonalkódokkal történik. Az online katalógus a Weben keresztül is elérhető. A rendszer nyelvét litvánra ültették át. A CICERO az IBM RISC System/6000-as nagygépen fut, a Power Server 250 munkállomások pedig az AIX operációs rendszerben működnek. – A Klaipėdai Egyetemi Könyvtár a Litván Nemzeti Könyvtár által kifejlesztett UNICAT-ot vette át, amely UNIMARC-ban dolgozik, a Novellen alapul, továbbá osztályozási, katalóguscédula-nyomtatási modulja is van.

Más könyvtárak saját rendszert fejlesztettek, illetve fejlesztenek ki. Közülük a legsikeresebb a Vilniusi Egyetem könyvtára; ennek az online katalógusa az Interneten keresztül is elérhető. A rendszert az egyetem számítógépközpontjának munkatársai fejlesztették ki, a Norvégiából ajándékba kapott Norsk Data számítógépekre. A katalogizáló modulban vannak programok a bibliográfiai leírásra, s a rekordok adatbázisban való tárolására, a könyveken kívül a folyóiratokra is kiterjed, sőt, UNIMARC formátumban analitikus leírások is készíthetők vele. 1994-ben az online katalógust is üzembe helyezték. Az export-import modul az ISO-2709-es szabványt használja.

A központi könyvtárban 40 munkaállomás van, ezenkívül két fiókkönyvtárban további öt munkaállomás. – A Vilniusi Műszaki Egyetem könyvtára 1990-ben kezdte el a számítógépesítést, az oktatók publikációinak adatbázisával.

A cikk bővebben ismerteti a Vilniusi Műszaki Egyetem könyvtárának UNIMARC-rendszerét (képernyő-képekkel). A program MS-DOS környezetben működik személyi számítógépeken, litván, orosz és latin karakterkészlettel. A Vilniusi Egyetem könyvtárával együtt közös központi katalógust építenek. (A közös adatbázishoz az ISO-2709 formátumban továbbították a rekordokat.)

Hasonló, de nagyobb szabású terv a TEM-PUS projekt, amely a felsőoktatási könyvtárak integrált információs rendszerét kívánja felépíteni, az Európai Közösség támogatásával. (A projektben Litvániából a Vilniusi Műszaki Egyetem, a Vilniusi Egyetem, a Vilniusi Tanárképző Főiskola, valamint a Vilniusi Rendőrákadémia könyvtárai vesznek részt, de a rendszer holland, svéd, dán egyetemek, illetve könyvtári tanszékek könyvtárait is kiterjed.)

A litván felsőoktatási könyvtárak a CD-ROM technológiát is egyre kiterjedtebben használják, így pl. a Kaunasi Orvostudományi Akadémia könyvtárában 100-munkaállomásos CD-ROM hálózat működik (Logicraft LAN CD szerverrel és 7 meghajtóval), a Medline CD-ROM változatát egyszerre nyolcan használhatják. Más könyvtárak csak ajándékként kapott CD-ROM-mal dolgozhatnak (mivel nem tudják megfizetni a költségeket), így pl. a Vilniusi Műszaki Egyetem könyvtárában 28-ból 26 egy közép-európai kiállítás résztvevőitől származik (de a másik kétöt is ajándékba kapták). Az ajándék-jellegből eredően a CD-ROM címek csak egy része illik a könyvtár profiljába. A legnépszerűbb CD-ROM adatbázisok: az Applied Science and Technology Index, a Compendex Plus Ondisc, valamint az Inspec Ondisc.

Litvániában a Kaunasi Műszaki Egyetem, valamint a Vilniusi Egyetem könyvtárai működnek Internet-alközpontként (node), a többiek modem keresztül kapcsolódnak. A Vilniusi Egyetem könyvtára és a Vilniusi Műszaki Egyetem könyvtára saját gopher-programot hozott létre. (A cikk közli a litván hálózati címeket, amelyek telnet, http, illetve gopher révén elérhetők.)

A litván felsőoktatási könyvtárak egyre nehezebb pénzügyi helyzetében az új technológia, a

hálózatok és az Internet-elérés kínál lehetőségeket a világgal való kapcsolattartásra.

(Mándy Gábor)

96/367

BUSCHMANN, John – HOLDEN, Kathryn – WARNER, Dorothy: Coping without a catalog for a semester = Coll.Res.Lib. News. 57.vol. 1996. 4.no. 220-224., 248.p.

Egyetemi könyvtár – egy féléven át katalógus nélkül: a túlélés története

Egyetemi könyvtár; Működési feltételek; Online katalógus

1995. január 5-én az új szoftverre való átállás közben működésképtelenné vált a Rider Egyetem számítógépes könyvtári rendszere. A cédu-lakatalógust, ahogy az szokás, már korábban felszámolták. A katasztrófa éppen két szemeszter között történt, a könyvtárosoknak két hét állt rendelkezésükre, hogy segítsenek ezen az átmenetnek hitt problémán (amely végül is egy egész szemeszter elteltével oldódott meg).

Először helyettesítő katalógus(oka)t kerestek. Ezután azokat a forrásokat vették számba és tették hozzáférhetővé, amelyekkel átfogó témák jelzeteit lehet megállapítani, hogy utána a hallgatók önállóan tudjanak böngészni a polcokon (ezek a Kongresszusi Könyvtár tárgyszójegyzéke, osztályozási rendszerének összefoglalója és a főiskolai könyvtárak törzanyagjegyzéke voltak). A tájékoztató pultnál elhelyeztek egy OCLC-terminált és egy másikat, amelyet arra használtak, hogy más könyvtárak katalógusai-ban telnet kapcsolat segítségével keresni lehessen.

A hallgatókat és az oktatókat tájékoztatták a történekről és minden lehetséges fórumon és formában terjesztették a tájékozódáshoz szükséges tudnivalókat.

A Rider Egyetem könyvtárában a munkafolyamatokat a szokásostól eltérően szervezték meg. A könyvtárosok nem-hierarchikus teamekben dolgoznak. Mindenki végez tájékoztató, online keresési, használóképzési munkát és az oktatókkal is kapcsolatban van. A katalógus kiesése tehát nem csak egyes munkatársakat, hanem kivétel nélkül mindenkit érintett.

A hallgatókat egyébként önálló munkára szoktatták, a katalógus hiányában viszont rászorultak a könyvtárosok segítségére. Nagyobb lett a jelentősége a böngészésnek, a könyvek tartalomjegyzéke és tárgymutatói tanulmányozásának. A hallgatók nem szívesen használták más könyvtárak katalógusait, inkább a könyvtárosok közvetítésére támaszkodtak. Ez magyarázhatja a könyvtárközi kölcsönzési kérések szaporodását.

Ha a könyvtárosok tudták volna, hogy egy egész szemeszteren át használhatatlan lesz a katalógus, más, hasonló profilú könyvtárak katalógusainak elérését is beprogramozták volna az Internet-terminálra, valamint más, közeli felsőoktatási és közkönyvtárakkal is kapcsolatba léptek volna.

A hasonló katasztrófa elkerülésére azt javasolják, hogy előrelátóan gondoskodjunk a katalógus valamilyen tartalék-változatáról (legalább időnként készítsünk pl. raktári katalógust mikrofilmen vagy CD-ROM-on); ennek hiányában nyilvános terminálokra tegyük hozzáférhetővé hasonló intézmények katalógusait; tájékoztassuk a használókat arról, mit lehet tenni a vészhelyzetben; a tájékoztató könyvtárosok állítsanak össze segédleteket a gyakran használt témákhoz.

(Hegyközi Ilona)

96/368

DILMORE, Donald H.: Librarian/faculty interaction at nine New England colleges = Coll.Res. Lib. 57.vol. 1996. 3.no. 274-284.p. Bibliogr.

A könyvtárosok és az oktatók munkakapcsolatai kilenc New England-i főiskolán

Egyetemi oktató; Főiskolai könyvtár; Hatékony-ság; Könyvtáros -felsőfokú; Közvéleménykutatás

A tanszéki oktatók központi szerepet játszanak a főiskolai és egyetemi kampuszokon, ezért a könyvtári szolgáltatásokról alkotott véleményük kulcsfontosságú lehet a kampusz könyvtárának támogatottsága és használata szempontjából. Az igények minél teljesebb kielégítése érdekében sok könyvtáros szorosabb kapcsolatokat épít ki a kampuszon belüli használói körrel. A cikk 9 kisebb (1000-4000 hallgatóval rendelke-

ző) főiskola könyvtárában végzett vizsgálat eredményeit összegezi a könyvtárosok és az oktatók viszonyáról. Beszámol néhány olyan tevékenységről, amelyet a könyvtárosok folytattak a tanszéki oktatókkal való kapcsolatfelvétel érdekében és ismerteti az oktatók véleményét a könyvtárnak a szolgáltatások javítása érdekében tett erőfeszítéseiről.

(Autoref.)

Lásd még 38-384, 389, 392, 399, 401, 403-404, 406, 417, 443, 457

Közművelődési könyvtárak

96/369

VAVREK, Bernard: Is the public library missing its potential markets? = Publ.Lib.R.Q. 15.vol. 1995. 1.no. 5-12.p. Bibliogr.

Továbbra is elhanyagolja potenciális piacait a közművelődési könyvtár?

Igény; Közművelődési könyvtár; Szolgáltatások

A közművelődési könyvtár komoly lehetőségeket szalaszt el, ha nem ismeri fel időben lehetséges piacait. A cikk néhány ilyen piaci lehetőséget ajánl elsősorban a 25 000 lakosnál kisebb települések könyvtárai figyelmébe, amelyek az amerikai közművelődési könyvtárak túlnyomó többségét alkotják. A közművelődési könyvtárak jövője ugyanis – a jelenlegi szolgáltatási kínálat gazdagsága ellenére – azon múlik, hogy az egyes könyvtárak mennyire képesek tekintettel lenni a változásokra és mennyire képesek ezekhez igazítani szolgáltatásaik tartalmát és formáját.

Egyike a legfontosabb távlati céloknak az, hogy tovább kell szélesíteni a használói bázist. Minden fejlődés és propaganda ellenére a közművelődési könyvtár a társadalom szemében még mindig a könyvek gyűjtőhelye, s valójában még mindig 19. századi képmását látja tükröződni. A körülmények igazi változását nem is annyira a technikai fejlődés és az információs társadalom kialakulása jelenti, mint inkább a tö-

megpiac helyett az egyéni igények előtérbe kerülése. A jelenlegi és jövőbeli szolgáltatások fő célja a használói elégedettség kivívása, ehhez pedig a lakosság véleményének folyamatos visszacsatolására van szükség.

A szerző hat potenciális piaci szegmenst ajánl a közművelődési könyvtárosok figyelmébe, az alábbiak szerint:

A könyvtárnak agresszíven és igen tevékenyen kell fellépnie a helyi társadalom választott és kinevezett vezetői előtt, s a könyvtárat ennek a piacnak úgy kell eladnia, mint a közösség kulturális és gazdasági fejlődésének nélkülözhetetlen tényezőjét.

Az amerikai felnőtt társadalom mintegy fele az írás-olvasás készségével csak elemi szinten rendelkezik. A könyvtárnak részt kell vennie az alfabetizáció képzési és továbbképzési feladataiban. Ne feledjük: a nagyközönség könnyen megérti, hogy mit jelent az embereket megtanítani olvasni, ám nem nagyon képes felfogni a közművelődési könyvtári szolgálat finomságait.

Manapság az emberek életük során egyre többször változtatnak munkahelyet, foglalkozást, sőt a cégek egyre gyakrabban külső, ad hoc alakuló csoportokat szerződtenek bizonyos feladatok elvégzésére. A könyvtárosok váljanak e csoportok tagjaivá, mint az információ specialistái, s az alakulóban lévő társadalmi háló hol egyik, hol másik részéhez kapcsolódjanak.

A kereskedelem fokozódó mértékben otthonukban keresi meg az embereket, s egyre több ember otthon végzi a munkáját. Ugyancsak sokan vállalkoznak gyermekeik otthoni tanítására. A könyvtárnak célszerű azon gondolkodnia, miképpen szállíthatná helyükbe akár az információt, akár a dokumentumokat. A könyvtárhasználat kényelmét növeli, a könyvtár hasznosságát bizonyítja az elektronikus úton rendelkezésre bocsátott vagy igény szerinti csomagokban kiszállított anyag.

A könyvtárak még nem vállalják tudatosan a környezet védelmét igénylő, egyre erősebb társadalmi mozgalom szolgálatát. Nem csak a könyvtári szolgáltatások változatos kínálatára van szükség, hanem személyre szóló információkra is.

Az amerikaiak igen nagy figyelmet fordítanak egészségügyi és orvosi kérdésekre, különösen ami az étrendjüket illeti. A közművelődési könyvtárak természetesen nyújtanak idevágó információkat, de arra van szükség, hogy elkötelezzék

magukat, hangsúlyozva, hogy ezen a területen is ők a közösség információs központjai.

E feladatok vállalása a személyzet továbbképzését kívánja meg. Továbbá helyileg kell tisztázni, hogy ezek az új szolgáltatások ingyen vagy térítésért álljanak rendelkezésre. Egyébként nem is annyira a tevékenység kiterjesztéséről, mint inkább a feladatkör újvizsgálatáról, a változás akarásáról van szó.

(Papp István)

96/370

JOCHIMSEN, Hanno: *Schonungslose Analyse und selbstbewusste Strategie. Der niederländische Bibliotheksplan bis 2005 = Buch Bibl.* 48.Jg. 1996. 5.no. 477-480.p.

Kíméletlen elemzés és öntudatos stratégia. A holland könyvtárügyi terv 2005-ig

Feladatkör; Hatékonyság; Közművelődési könyvtár; Társadalmi követelmények; Távlati terv

2005-ig szóló könyvtári tervet dolgozott ki a holland közművelődési könyvtárak számára az NBLC (Nederlands Bibliotheek en Lectuur Centrum), azon belül külön részletezve az 1998-ig terjedő szakaszt (*Op Weg Naar 2005. Strategie Van De Openbare Bibliotheken In Nederland. Eerste Fase: 1995-1998.* Haag, NBLC, 1995.).

A terv jelentőségét növeli, hogy a közművelődési könyvtárosok számára nehéz időszakban fogalmazza újra a könyvtár szerepét és identitásának alapelveit. Az 1987. évi általános decentralizálás után sok könyvtáros úgy érezte, hogy kiüzetett a paradicsomból, és a bizonytalanság érzését fokozta az 1990 után egyre romló gazdasági helyzet, a piaci mechanizmusok benyomulása a kulturális életbe.

A terv a közművelődési könyvtárak jövőképéből indul ki. A könyvtár ideálképe számos ponton megfelel a holland társadalom életminőségi ideáljainak. Ilyen találkozási pontok: szabadság, egyenlőség, békeszeretet, kíváncsiság, elkötelezettség. Ezekre az értékekre kell építeni a könyvtár jövőjének forgatókönyvét, a jelenlegi értékek pusztta megőrzése elégtelen. „Ha a jövőt választjuk, egyben a változásokat is választjuk” – szögezi le a dokumentum.

A 2005. év könyvtára információs, kulturális és képzési központ akar lenni. Ehhez a legitimitációt az egyes polgároktól, a széles nyilvánosságtól, a könyvtár közönségétől várja, és nem a felsőbbeségtől, a társadalmi szervezetektől vagy a gazdaságtól.

A tervezet számba veszi a holland könyvtárak gyenge pontjait és erősségeit, s ezeket még mátrixokban, táblázatban is megjeleníti. A tárgyilagos, gátlástalanul őszinte elemzés szerint a könyvtárak esélyeit erősítő társadalmi tényezők: a társadalom növekvő információigénye, az információs szolgáltatások és az új médiák iránti fokozódó érdeklődés, amely új könyvtári szolgáltatásokhoz és médiatípusokhoz vezethet, és különösen az iskolaügy részéről várható egyre növekvő igény. Az összességében növekvő információs igény mellett azonban másrészt e téren a társadalom kettészakadásával is számolni kell: széles rétegek fognak hátrányos helyzetbe kerülni az információhoz jutás területén. A közkönyvtárak fontos feladata lesz e hátrány mérséklése. – A könyvtáraknak ugyanakkor számolniuk kell a jövő várható veszélyeivel is: az információs piacon növekedni fog a konkurencia, a kulturális intézmények finanszírozásából az állam, a tartományok és a helyi közösségek egyaránt kivonulóban vannak, a költségek mind nagyobb hányada terheli az igénybe vevőket, és végül a könyv jelentősége az információhordozók között fokozatosan csökken. A könyvtárak felkészültségét tekintve kedvező tényezők: a felhalmozódott tapasztalatok és ismeretek gazdagsága, a jól kiépített hálózat és az intézmények nagy száma. Hátrány viszont, hogy hiányzik a könyvtár-marketing, az információs szolgáltatások még mindig háttérbe szorulnak a könyvkölcsönzés mögött, hiányoznak a könyvtári munkanormák, a könyvtárak személyzete és szervezete csak részben felel meg a céloknak.

A terv távlati része három feladatot emel ki. 1. Meg kell erősíteni a könyvtárak országos hálózatát és a könyvtári szervezeteket. A tervezet a könyvtárak hat csoportba való tagolását javasolja, megadva mindegyiknél az állomány, a nyitvatartási idő, a személyzet, az online szolgáltatások stb. minimumát. 2. Javítani kell a könyvtárak társadalmi és piaci megjelenítését, országos kampányok szervezésével is. 3. Fejleszteni kell a könyvtári szolgáltatásokat és termékeket, pl. az Internetbe való bekapcsolódással, új médiákkal, a CD-ROM formában történő irodalomis-

mertetéssel, a helyi információcsatornákhöz való kapcsolódással és hasonló eszközökkel.

(Katsányi Sándor)

96/371

PILAŘ, Jindřich: Entusiasmem nájem nezaplatíš aneb o financování veřejných knihoven = Čtenář. 48.roč. 1996. 3.no. 82-85.p. Bibliogr. 8 tétel.

Lelkesedéssel a bérleti díj nem fizethető ki, avagy a nyilvános könyvtárak finanszírozásáról

Közművelődési könyvtár; Működési feltételek; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

A nyilvános könyvtárügy minden civilizált államban közszolgáltatásnak minősül. Működésének célja egyenlő esélyek teremtése valamennyi állampolgár számára a szabad információáramlás biztosítása révén. Demokráciát ui. csak művelt polgárokkal lehet teremteni, olyanokkal, akik naprakész tájékozottságuk következtében nehezen manipulálhatók.

A kiteljesedett módon működő közkönyvtárak kiteljesített finanszírozást kívánnak. Ennek útjai-módjai különbözők lehetnek. Napjainkban a finanszírozási szokások általában amerikai és európai mintákat, hagyományokat ötvöznek: miközben a közkönyvtári ellátás finanszírozásában az önkormányzatok illetékességét érvényesítik, központi és regionális dotációkkal is bőven élnek. E finanszírozási rendszerek működését az esetek többségében jogszabályokkal, gyakorta könyvtári törvényekkel garantálják.

Csehországban jelenleg az a helyzet, hogy az állam (a nemzeti könyvtár kivételével) eltekint a közkönyvtárak finanszírozásától, és „hozomány és apanázs nélkül” az átmeneti gazdálkodás nehézségeivel amúgy is nehezen küszködő önkormányzatok „nyakába varrja őket”. Ennek következtében a közkönyvtárügy csak tengődni tud.

Itt az ideje, hogy a hatalmat gyakorló politikai elit Csehországban is felismerje a fejlett országokban közkeletűen vallott igazságokat, és egyebek mellett egy megfelelő könyvtári törvény elfogadásával is lásson neki az elkészerítő gaz-

dálkodási-finanszírozási helyzet felszámolásának.

A könyvtári törvény kétféle megoldás között választhat. Az egyik a kötelező könyvtárfenntartás kimondása, illetve az e célra szolgáló helyi és központi források fejkvótaként való „strikt” meghatározása. (Ilyen megoldást alkalmazott az első világháború utáni csehszlovák könyvtári törvény.) A másik megoldás ugyan eltekintene a kötelező fenntartás kimondásától, de központi keretből annál határozottabban motiválná a közkönyvtárak létesítését, működését és fejlesztését.

Mindkét törvényi megoldásnak rendeznie kell a mindinkább szükséges regionális és országos rendszer-funkciók ellátásának finanszírozását is.

(Futala Tibor)

96/372

D'ALESSANDRO, Dario: Indagine sull' orario delle biblioteche pubbliche dei capoluoghi di provincia = Boll.AIB. 36.vol. 1996. 1.no.. 7-18.p.

Res. angol nyelven.

Tanulmány az olasz megyeszékhelyek közkönyvtárainak nyitvatartásáról

Felmérés [forma]; Közművelődési könyvtár; Nyitvatartási idő

Egy 1994-es jogszabály és az azt követő minisztériumi körlevél előírásokat tartalmaz a közszolgálati hivatalok nyitvatartási rendjéről. Ez adta az ötletet, hogy felmérjék Olaszország 103 provinciája (megyéje) székhelyének közkönyvtári nyitvatartását. A normál nyitvatartási időket figyelembe véve annyiféle variáció létezik, hogy nincs a hétnek egyetlen olyan napja, amelyen valamennyi könyvtár egyformán lenne nyitva. A városok nagyságát tekintve viszont felfedezhető az átlagban némi uniformitás. Földrajzi tagolás szerint Olaszország északi részén hat napon tart nyitva a közkönyvtárak 85%-a (átlag 48 óra 50 perc nyitvatartási idővel), Közép-Itáliában 92% (49 óra 10 perc), míg délen az arány 53%-ra, az idő 35 óra 45 percre csökken. A leghosszabb nyitvatartás Trentino-Alto Adige, Emilia-Romagna és Toscana, a legrövidebb Calabria, Sicilia és Sardegna tartományban van. Vasárnap – ter-

mészetesen – valamennyi közkönyvtár zárva van, 28 viszont szombaton sem nyit ki. Végül az említésre méltó két szélsőség: a Bolzanoi Városi Könyvtár négy napon reggel 8-tól éjjel fél 11-ig, két napon reggel nyolctól este nyolcig, összesen tehát heti 82 órán át tart nyitva, szemben Messina városi könyvtárának 19 órájával. Mindez a szokásos olasz képet: az ellentmondásokat, a túlzott autonómiát, a hiányzó szabályozást mutatja.

(Mohor Jenő)

96/373

JANSEN, Caren – RÖSSNER, Thomas: Die Stadtbibliothek Pretoria stellt sich vor = Buch Bibl. 48.Jg. 1996. 6/7.no. 588-591.p.

Pretoria városi könyvtára

Különgyűjtemény -helyismereti; Városi könyvtár

Pretoria városi könyvtárát 1875-ben alapították, de anyagi okok miatt 1895-től 1993-ig a Dél-afrikai Állami Könyvtár épületében működött, mint annak része. 1993-ban a város központjában önálló épületet kapott.

Állománya ma 1 millió könyvtári egység. Évente 400 ezer látogatója 5 millió könyvet kölcsönöz. A nagyvonalúan tervezett épület ellenére gyakran reménytelenül túlszűfoltak az olvasótermei és hosszú sorok várnak könyvre. Az intenzív látogatottság oka az apartheid alatt hátrányos helyzetbe került lakossági csoportok könyvéhsége.

A könyvtár kiemelkedően értékes része a Pretoriana-gyűjtemény, amelyben a könyvek mellett más dokumentumtípusok is találhatóak, pl. aprónyomtatványok, levelezőlapok, több mint 6 ezer fénykép, sőt tárgyak is: emlékérmék, ajándéktárgyak stb. E tárgyak egy jövőző várostörténeti múzeum alapjait képezhetik.

A Pretoriana-gyűjtemény a város mai életéről is tájékoztat. A bármikor felhívható tájékoztató szolgálata közigazgatási, idegenforgalmi, szabadidős stb. kérdésekre is válaszol. A gyűjtemény dokumentumainak címadatai – tárgyszavak szerint – számítógéppel is elérhetők.

A gyűjtemény tervei közé tartozik, hogy a város fekete-afrikai polgárainak történetét idős polgárokkal készített interjúkban fogja feltárni,

erről a témáról ugyanis kevés írásos dokumentum áll rendelkezésre. A magnóra vett interjúk leírt anyaga e témakör leggazdagabb forrása lesz.

(Katsányi Sándor)

96/374

KRÖTZSCH, Jana: Eine Reise durch Moskauer Bibliotheken = Bibliotheksdienst. 30.Jg. 1996. 6.no. 1063-1077.p.

Moszkva könyvtárai – tanulmányúti tapasztalatok

Általános tudományos könyvtár; Centralizálás; Könyvtári hálózat; Nemzeti könyvtár; Országos feladatkörű szakkönyvtár; Tanulmányúti; Városi könyvtár

1994-ben lépett életbe az új orosz könyvtári törvény, amely meghatározza az állam, az önkormányzatok, a könyvtárak és a polgárok köteleseit és jogait annak érdekében, hogy érvényesüljön a minden polgárt megillető könyvtárhasználati jog. A könyvtárügyet – mint az egész társadalmat – a radikális változás jellemzi.

Az orosz kultuszminisztérium 9 nagy állami könyvtár közvetlen fenntartója. (Ezek – az Orosz Állami Könyvtár mellett – az Állami Természettudományi és Műszaki Könyvtár, az Állami Pedagógiai Könyvtár, az Állami Gyermekkönyvtár, az Állami Ifjúsági Könyvtár, a Történelmi Könyvtár, a Művészeti Könyvtár, a Vakok Könyvtára és a Külföldi Irodalom Könyvtára.) A közös fenntartó lehetővé teszi, hogy fontos könyvtárügyi fejlesztési feladatok nemzeti keretben valósuljanak meg. (LIBNET, az Internetbe való bekapcsolódás, kooperatív katalogizálási központ létesítése stb.)

Az új törvény a nemzeti könyvtári funkciókat felosztotta az Orosz Állami Könyvtár és a szentpétervári Állami Szaltükov-Scsedrin Könyvtár között. A moszkvai Orosz Állami Könyvtár egyik legnagyobb gondja, hogy a két kötelempéldányt a nyomdatermékek 30%-ánál nem szolgáltatják be önkéntesen.

A Külföldi Irodalom Orosz Állami Könyvtára (VGBIL) nemcsak az idegen nyelvű irodalom gyűjtője, hanem az orosz könyvtárügy nemzetközi kapcsolatainak is közvetítője. Könyvcsere

is folytat 90 ország 1300 intézményével, köztük az egykori Szovjetunió 350 könyvtárával. Külföldi követségekkel együttműködve tudta kialakítani a modernül felszerelt és nagyon népszerű nyelvi olvasótermeit (amerikai, angol, francia, japán olvasóterem.) E termekben nyelvoktatás is folyik, tandíj ellenében.

Az egyes moszkvai városrészek könyvtárhálózatai önállóvá váltak, a Központi Városi Nyekraszov Könyvtár azonban megmaradt a város valamennyi közművelődési könyvtára módszer-tani központjának. A Nyekraszov Könyvtár látogatottsága hallatlanul megnőtt, mivel az egyetemek és főiskolák, különösen az újonnan alapítottak nem gondoskodnak megfelelően hallgatóik irodalmi ellátásáról. A 90 ülőhelyes olvasóterem előtt gyakran hosszú sorokban várják a látogatók a helyhez jutást. A könyvtár bibliográfiai osztálya (8 munkatárs) két év óta számítógépen tárja fel számos napilap és folyóirat anyagát. Ez az osztály válaszol a könyvtárhasználók személyesen vagy telefonon feltett bibliográfiai kérdéseire is. (Évente 15 ezer információt adnak.)

A kerületi könyvtárak közül országsszerte, sőt külföldön is ismert eredeti és sikeres vállalkozásairól a Kunccevo városrész Anna Ahmatováról elnevezett könyvtára. Az intézmény piacorientált tevékenységei (pl. nyelvtanfolyamok, iskolai felvételi előkészítők, kézimunka tanfolyamok a Burdával közös szervezésben és az ehhez szükséges anyagok árusítása) olyan eredményesnek bizonyultak, hogy a könyvtár képes ebből önmagát fenntartani és fejleszteni, máshol hiánycikknek számító drága külföldi könyveket vásárolni és fedezni munkatársai külföldi tanulmányújtait.

A beszámoló kiterjed még a nem Moszkvához tartozó Tula város könyvtárára is. Ennek egyik jellemzője, hogy a könyvtárosok helyben készítenek el számos központilag is előállított munkát, (pl. maguk dolgozzák fel a könyveket, azzal az indokkal, hogy az Orosz Könyvkamara szállításai sokszor fél évet is késnek.) A „csináld magad” elv az orosz könyvtárakban gyakran tapasztalható jelenség, valószínűleg azért, mert a központi szolgáltatások magas áraival szemben a helyi személyzettel jelenleg még nem kell takarékoskodni.

(A cikk szerzője egy kéthetes tanulmányúton látottak alapján foglalta össze tapasztalatait.)

(Katsányi Sándor)

Lásd még 346, 348-349, 418, 421-423, 426

Tudományos és szakkönyvtárak

Lásd 374

Gyermek- és ifjúsági könyvtárak

96/375

Library power for children = Libr.Rev. 45.vol. 1996. 3.no. 31-43.p.

Könyvtáraink a gyermekekért – egy mozgalom és egy elszomorító felmérés

Ellátottság – szolgáltatásokkal; Felmérés; Gyermekkönyvtár; Iskolai könyvtár; Normatívák, mutatószámok; Olvasómozgalom

A brit Library Association a „Könyvtáraink a gyermekekért” kampány keretében különféle pályázatokkal, akciókkal hívta fel egyrészt a gyermekek figyelmét a könyvtár kínálta lehetőségekre, másrészt az egész társadalom figyelmét a gyermekek könyvtári ellátásának fontosságára. – Egyúttal az ország 100 helységében mérték fel a gyermekek könyvtári ellátottságának helyzetét. Megállapították, hogy ellátottságuk rendkívül egyenetlen, s összességében az esetek 75%-ában nem éri el az előírt szintet. Kivált az iskolai könyvtárakban rossz a helyzet.

A cikk részletesen ismerteti a felmérés eredményeit. Közli azokat a normatívákat, amelyek az LA az általános iskolai, illetve a középiskolai könyvtárak számára kidolgozott (személyzet, nyitvatartási idő, gyarapítási keret, állomány, nem hagyományos információhordozók, fejlesztési terv, információkeresési készségek, olvasószolgálat; a közművelődési könyvtár szolgáltatásai a gyermekek számára).

Külön érdekessége az akciónak, hogy az LA a szülők számára is kidolgozott egy normatívarendszert, könyvtári ellátottsági tesztlap formájában; ennek alapján megállapíthatják, hogy az ő gyermekeiknek nyújtott szolgáltatások elérik-e a megkívánt színvonalat – s ha szükséges, felléphetnek a helyzet javítása érdekében (az

erre alkalmas lehetőségekről is tájékoztatja őket a kiadvány).

(Kövendi Dénes)

96/376

KUHNERT, Roswitha – KUHNERT, Heinz: Der Bibliothekar – ein Freund der Kinder. Kinderbibliotheksarbeit in der Ukraine – Impressionen aus Kiew = Buch Bibl. 48.Jg. 1996. 6/7.no. 547-550.p.

A könyvtáros a gyermekek barátja. Gyermekkönyvtári munka Ukrajnában – kijevei tapasztalatok

Gyermekkönyvtár; Ifjúság nevelése olvasásra; Könyvtárosi hivatás; Tanulmányút

Kijevben állami és városi könyvtárhálózat működik egymás mellett. Az állami hálózat központja az Ukrán Nemzeti Könyvtár, ehhez tartozik – több tudományos könyvtárral együtt – az 1966-ban alapított Ukrán Állami Gyermekkönyvtár. Mellette működik – a városi könyvtárhálózat részeként – a Központi Városi Gyermekkönyvtár.

Ukrán Állami Gyermekkönyvtár

Feladata kettős: egyfelől részt vesz a kijevei gyerekek könyvtári ellátásában, másfelől az ukrán gyermekkönyvtárak módszertani központja.

Egy többemeletes épületben, a „Gyerekek házában” működik, ahol a könyvtáron kívül színházi és bábszínházi klubtermek, zeneszobák, táncteremek, barkács-helyiségek, mese- és videoszobák stb. is találhatóak. A könyvtár állománya két elkülönített részlegben (1-4. osztályosok, 5-9. osztályosok) vehető igénybe, és a könyveken kívül periodikákat, kottákat, hanglemezeket, diafilmeket és videokazettákat is tartalmaz. Mindkét részleghez olvasóterem is tartozik prézens könyvállománnyal, az AV dokumentumok pedig csak helyben használhatók.

A könyvtár az ukrán gyermekkönyvtárak módszertani és bibliográfiai központja, (Ukrajnában 1349 önálló gyermekkönyvtár és 18 ezer „ifjú olvasók szobája” működik), de szolgáltatásai kiterjednek a 20 ezer iskolai könyvtárra is. Fő feladata a gyermekkönyvtári hálózat továbbfejlesztése, a nemzetközi tapasztalatok átvétele, a könyvtárszociológiai ismeretek felhasználása.

Módszertani anyagokat és bibliográfiákat jelentet meg, továbbképzéseket és szakmai konzultációkat szervez. Ebben a munkájában a könyvtárudományi és pedagógiai szakirodalmi gyűjteményére, egy bibliográfiai részlegre és nemzetközi gyermekkönyv-történeti gyűjteményére támaszkodik.

Központi Városi Gyermekkönyvtár

A városi könyvtárhálózaton belül működő teljesen önálló intézmény. Önállóságát az 1995-ös könyvtári törvény is megerősítette. Az 1918-ban alapított könyvtár ma egy új, nagy épületben működik, 26 dolgozója naponta 300 gyermeklátogatót fogad két részlegében (melyek felépítése megegyezik az Állami Gyermekkönyvtáréval.) Igazgatója egyúttal a 60 egységet magában foglaló városi gyermekkönyvtár-hálózatnak is vezetője.

A gyermekkönyvtárosi munka jellemzői

A gyermekkönyvtárosok tevékenységében különös hangsúlyt kap az ukrán kultúra újjászületésében való részvétel: a könyvtárak berendezésében ukrán népművészeti tárgyak dominálnak, mindenütt jelen van a népi kultúra, a helyi történeti és környezeti értékek kultusza. Ezt kiegészíti a nemzetközi nyitottság hangsúlyozása, ami az idegen nyelvű irodalom kiemelésében nyilvánul meg.

A könyvtárak tudatosan vállalják a rossz lakáshelyzetben élő családok (pl. négygyerekes család egyetlen szobában) segítségét azzal, hogy tanul- és játszóhelyet biztosítanak a gyerekeknek. Az olvasótermek gyakran tanulószobaként működnek, a könyvtárosok segítenek a házi feladatok elkészítésében.

A könyvtárosok programszerűen vállalják a gyerekekkel való individuális foglalkozást, olvasmányaik könyvtárosi kontrollját. Ennek fő eszköze az olvasófüzet, amelyet minden gyerekolvasó megkap és vezet.

A gyerekek mellett a szülőkkel és a nevelőkkel való foglalkozást is könyvtárosi kötelességüknek érzik. A Központi Városi Gyermekkönyvtárban pl. külön részleg van a nevelők és a pedagógus-hallgatók részére.

A gyermekkönyvtárak finanszírozásában gyerek- és szabadidős egyesületek vesznek részt (a korábbi úttörő-szervezeti szabadidős intézményekből egyedül a könyvtárak maradtak fenn), szponzorok nem támogatják őket. (A nyugati beruházók Kijevben is vásárolni akarnak és nem a kultúrát finanszírozni.) A gyermekkönyvtárakat

voltaképpen a könyvtárosok áldozatkészsége tartja fent: 12 fokos hidegben, elképzelhetetlenül alacsony bérért végzik munkájukat.

(Katsányi Sándor)

96/377

PIJANOWSKA, Jadwiga: Dziecko przedszkolne w bibliotece publicznej = Poradnik Bibl. 1996. 3.no. 10-12.p.

Az iskolás kor előtti gyermek a nyilvános könyvtárban

Csoportos foglalkozás az olvasókkal; Gyermekolvasó

A cikk a Szczytnói Városi Könyvtár gyermekrészlegében szerzett tapasztalatokat ismerteti. Hangsúlyozza, hogy az iskoláskor előtti gyermekekre nagy hatással lehet a könyv: segítségével megismerkedhetnek környezetükkel, felszállhatnak a fantázia világába, megtanulhatják a jót megkülönböztetni a rossztól.

A szóban forgó gyermekrészleg különösen az iskolaelőkészítőt látogató hatévesekkel való rendszeres foglalkozást tartja fontosnak. Ennek jegyében az illetékes pedagógusokkal vállvetve év elejétől júniusig tartó, egyenként kb. 30-30 perces sorozatot szervezett az említettek számára.

Az első alkalom a könyvtár kölcsönzőjének és olvasótermének megismerését szolgálta, ahol egy kedves bábjelvény nevében tolmácsolta a könyvtárosnő a tudnivalókat. Az ezt követő foglalkozáson lehetett megismerkedni a könyvtári rend elemeivel, a könyvek kímélésének követelményeivel. Mindezt a gyermekek le is rajzolták.

Harmadjára az iménti rajzokból rendezett kiállítás fogadta a kis látogatókat, ami nagy ujjongást keltett körükben. Aztán a továbbiakban a könyv fő alkotóelemeivel ismerkedtek meg, és maguk is könyv alakúra fűztek össze papírlapokat.

A negyedik foglalkozás a könyv tartalmáról, és arról szólt, miként lehet valaki könyvbeli hős. Ezt találós kérdések felvetésével és meserészletek felolvasásával sikerült érdekfeszítővé tenni.

Ezután a könyvillusztráció kérdései kerültek sorra. A gyermekek eljutottak a különböző illusztrációs stílusok (mesés, humoros, realista)

felismeréséig. Nagyon élvezték azt a bábjátékot is, amelyet harmadikos elemisták adtak elő számukra. Az akció „igazságát” dokumentálta, hogy az előadáshoz jegyet kellett váltani, meghatározott székelt elfoglalni a jegykezelő közbejöttével stb.

A hatodik alkalomra maguk az előkészítők adtak elő egy bábjelvényt az „igazság” iménti követelményeinek betartásával.

A hetedik találkozást a gyermekek az újságok és folyóiratok megismerésével töltötték el. Megtanulták, hogy ezek az információhordozók mi-ben különböznek a könyvektől és mi a feladatuk.

Az egész akciót aszfaltrajzolás zárta le, ahol is kedvenc hőseiket jelenítették meg a gyermekek.

(Futala Tibor)

Iskolai könyvtárak

Lásd 357

Egyéb könyvtárak

96/378

ŠEJPAK, V.: Živoje slovo v kazennom dome. Istorija i problemi bibliotečnogo obluživanja v tūr'mah = Biblioteka. 1996. 3.no. 45-47.p.

Élőszó a büntetésvégrehajtó intézetben. A börtönök könyvtári ellátásának története és problémái

Börtönkönyvtár; Könyvtártörténet -nemzeti

Az alább referált cikk példákkal operál: egyes börtönkönyvtárak bemutatásával próbálja érzékelteni a múlt és a jelen jellegzetességeit, miközben csak néha tesz átfogóbb, általánosabb érvényű megállapításokat.

A cári börtönkönyvtárakat – M.N. Gernet monográfiája alapján – a slisszbergi erődben kialakult viszonyok révén idézi fel. Az ottani könyvtár állománya különféle forrásokból származott. A vétel mellett nagy szerepet játszott az

ajándék és a főrendi asszonypártfogók által előteremtett irodalom. A könyvek többsége vallás-erkölcsi volt, de reprezentálva voltak közöttük az orosz és külföldi klasszikusok is. Nem hiányoztak az ismeretterjesztő és szakirodalmi művek és a periodikumok sem.

Eredetileg az egyik börtönőr „könyvtároskodott”, később a rabok egyike-másika látta el ezt a feladatot. Az állományt kezdetben egy lépcsőházi fordulóban tartották, de hamarosan a könyvkötő műhely helyiségeibe költöztették át. Ennek köszönhetően tiltott és illegális kiadványok is bekerülhettek az állományba (pl. Herzen művei), mégpedig az engedélyezett kiadványok „bőrébe”, azaz kötéstábláiba kötve. Ezek kölcsönzésében konspirációs szabályokat követtek. Egyébként – 1917-ben – éppen egy konspirációs hiba miatt szűnt meg a könyvtár, amelyből addig heti öt alkalommal lehetett kölcsönözni.

A politikai foglyok bőven éltek a könyvtári lehetőségekkel: az állományba tartozó könyvekre művelődési alkalmakat, tanfolyamokat, szemináriumokat, idegennyelv-gyakorlatokat stb. szerveztek, azaz „élő szótár” alakították a nyomtatott szót. E foglyoknak azt is megengedték, hogy kijegyzeteljék az általuk elolvasott műveket.

Szükség esetén más könyvtárak állományából is lehetett átkölcsönözni, s a politikaiakat családjuk is elláthatta irodalommal. Mindez nem volt slisszelburgi kivétel, más börtönökben és fegyházakban is hasonló könyvtári-olvasási szokások alakultak ki. Ezeket a pozitívumokat – a pétervári börtönben ülve – Lenin is megtapasztalhatta.

A cári korszak liberális börtönkönyvtári viszonyaival szemben a forradalom után, különösen a 30-as évektől kezdve teljes önkény lett úrrá a fegyintézeti könyvtárakban. Dívott pl. az értelmetlen olvasatás: egyszerű emberekre számukra érthetetlen könyveket kényszerítettek, de ha észrevették, mégis kezdik megérteni őket, azonnal megvonták tőlük a szóban forgó műveket. E tekintetben voltak kivételek, pl. a ljubjankai börtön könyvtárát Szolzsenyicin is megdicsérte.

A börtönkönyvtári viszonyok – köszönhetően a Sztálint követő hrucsovi, gorbacsovi és jelcini vonal érvényesülésének – fokozatosan normalizálódtak. Ezt a szerző az IZ 48/1 és az IZ 48/2 jelű fegyintézet könyvtárainak munkáján keresztül mutatja be.

Ezekben az intézményekben felső- és középfokú végzettségű könyvtárosok dolgoznak, a

kollektortól szerzeményeznek. Eközben különös gondot fordítanak a jogi, az idegennyelv-tanulást elősegítő és a nemzetiségi nyelvű irodalom beszerzésére. Időszaki kiadványokkal ugyancsak el vannak látva ezek a könyvtárak. Polcaikról nem hiányzik sem a Biblia, sem a Korán.

A központi könyvtáraknak 3-5 ezer kötetes fiókjaik vannak az egyes épületekben, az ún. korpuszokban.

Azért még akad tennivaló a börtönkönyvtárakkal kapcsolatban. Így meg kell oldani a könyvtárközi kölcsönzés kérdéseit, illetve a „családi könyvküldés” problematikáját. Általában szükséges a téma történetének mélyebb kutatása, illetve a jelenlegi eljárások egységesítése.

(Futala Tibor)

96/379

GRUNTORÁD, Jiří: *Knihovna „Libri prohibiti” = Nár.Knih. 6.roč. 1995. 5.no. 184-186.p.*

„Libri prohibiti”-könyvtár

Könyvkiadás története; Magánkönyvtár; Olvasáskorlátozás; Zárt anyag

A „libri prohibiti”-kat, azaz a tiltott könyveket a korábban illegális kiadással foglalkozó cikkíró a 80-as évek elején kezdte gyűjteni, és a „bársonyos forradalomig” mintegy ezer egységet sikerült felhalmozni belőlük. Ezt az állományt néhány barátjának lakására „decentralizálta”, ahol konspirációs úton-módon lehetett hozzáférni.

1989-ben lehetőség nyílt az állomány egybeolvasztására. 1990-ben bejegyzett magánkönyvtár alakult a gyorsan gyarapodó egységekből. Ennek oka: egyik tudományos könyvtár sem vállalt garanciát a gyűjtemény egybentartására. Időközben a gyűjtemény a „Libri prohibiti” Egyesület tulajdona lett. Ennek ma 170 értelmiségi tagja van. Az alapító tagok között ott találjuk a Haveltestvéreket is. A könyvtár vezetője J. Gruntorád. Támogatói között hazai és külföldi intézmények, illetve alapítványok szerepelnek.

Jelenlegi elhelyezésére egy kb. 150m²es lakás szolgál (címe: Praha, Senovážné náměstí, 2.). Hétfőtől péntekig 13 és 17 óra között tart nyitva. Helybenolvasást és másolatszolgáltatást biztosít, duplumait kölcsönzi is. A napjainkig 11 ezer könyvből és több mint ezer periodikumból

összegyűjtött állományának feltárása folyik, és mind szakszerűbbé válik.

A szamizdatokból és disszidens kiadványokból kialakult állomány a következők szerint tagolódik: 1. Cseh szamizdat monográfiák és folyóiratok (4500 könyv és 280 folyóiratcím, kb. 100 kiadó-közreadó termékeként). 2. Cseh disszidens monográfiák és folyóiratok (3750 könyv és 360 folyóiratcím). 3. Ellenállási folyóiratok és monográfiák (50 egységnyi első világháborúból származó legionárius irodalom, 230 egységnyi 1939 és 1945 közötti emigráns katonai irodalom). 4. Más nemzetek szamizdat monográfiái és folyóiratai (köztük 100 egységnyi könyv és 34 folyóirat Szlovákiából). 5. Más nemzetek disszidens monográfiái és folyóiratai (köztük 240 szlovák könyv- és 25 folyóiratcím). 6. Idegen nyelvű monográfiák és folyóiratok Csehszlovákiáról (1000 könyv- és 250 periodikumcím). 7. Dokumentáció és archívum (pl. a Charta 77 szinte teljes iratanyaga). 8. Kézírókönyvtár és adattárak. 9. Audiovizuális gyűjtemény (nonkonformista zenei produkciók, illegális összejöveteleken készített hangrögzítések, fényképek, filmek).

(Futala Tibor)

MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

Állomány, állományalakítás

96/380

ARAGÓN, M.Celi – MALVA, Carmen – ARAGÓN, Inés: Criterios para gestionar una política de adquisiciones: estudio estadístico del catálogo colectivo de publicaciones seriadas de la Universitat de Valencia = Rev.Esp.Doc.Cient. 19.vol. 1996. 1.no. 9-20.p. Bibliogr. 10 tétel.

Res. angol nyelven

Kritériumok az állománygyarapítási politika kialakításához: a Valenciai Egyetem központi folyóiratkatalógusának statisztikai elemzése

Állománygyarapítás; Egyetemi könyvtár Gazdaságosság -könyvtárban; Időszaki kiadvány; Központi katalógus

Különösen napjainkban, a könyvtári költségvetések stagnálása, sőt, csökkentése idején van nagy jelentősége a megfelelő állománygyarapítási politika kialakításának. Ennek megalapozására szolgáló mérési, elemzési, összehasonlítási módokat mutat be a szerző a Valenciai Egyetem központi periodika-katalógusa alapján. Az egyetemen 22 könyvtárban (s azok számos gyűjteményében) 13315 folyóiratcím (ennek 36%-a kurrens), összesen 18197 példányban áll 60700 hallgató, 3280 tanár és 1400 nem oktató dolgozó rendelkezésére. Az állomány 85 országból, de 63%-uk mindössze háromból (Spanyolország, USA, Franciaország) származik. A periodikumok 81%-a egy könyvtárban található meg, a többi kettőtől (1763 cím) tizenhárom (egy cím) példányban van meg az egyetemen. Megjegyzendő, hogy a többpéldányok nagyrészt könnyen hozzáférhető (ingyenes terjesztésű, ajándékba kapott stb.) lapok, azonban ezek éppúgy helyet, kezelést, feldolgozást – azaz anyagi ráfordítást – igényelnek, tehát e kör átgondolására is szükség van. Az elemzés – mindig összevetve a teljes állományt a kurrens címeikkel – tekintetbe veszi a kiadvány korát, és a könyvtári gyűjtemény épülésének történetét. Kitér a könyvtárak és gyűjtemények, a tudományterületek (mindig összevetve a hallgatói létszámmal), a származási országok és a nyelvek szerinti eloszlásra is.

(Mohor Jenő)

96/381

WILSON, Myoung Chung – EDELMAN, Hendrik: Collection development in an interdisciplinary context = J.Acad.Libariansh. 22.vol. 1996. 3.no. 195-200.p. Bibliogr.